

M. Heidegger – S. Hisamatsu

UMETNOST IN MIŠLJENJE

Protokol seminarja z 18. maja 1958

5

Heidegger: Rad bi poskusil, izhajajoč z evropskega stališča, dojeti bistvene poteze umetnosti. Vprašanje, ali ima dandanes umetnost sploh še kako vlogo, je neogibno. Seminar bi začeli z vprašanjem, kako to, čemur pravimo vzhodnoazijska umetnost, razume samo sebe. Čisto konkretno bi vprašali, predpostavljajoč različnosti vzhodnoazijskega sveta, ali v njem sploh lahko govorimo – v našem pomenu - o umetnosti in umetninah. Obstaja na Japonskem ime za »umetnost«?

Hisamatsu: Na vprašanje ni težko odgovoriti. Umetnost v modernem (zahodno-estetiškem) pomenu obstaja na Japonskem približno od sedemdesetih let. Gre za presaditev in prevod. Japonci smo prevzeli vse zahodne pojme, obenem pa smo se oprli na svoje lastne korenine. Ob prenosu smo tvorili predvsem zloženke. Tako »gei« prvo pomeni umetnost kakega zmorenja sploh, umeti nekaj narediti. Zloženka »gei-jiz« pa potem podaja pomen zahodnega estetiškega pojma umetnosti.

Heidegger: Kaj je bilo poprej? Ste v umetnini prej videli predvsem *podobo*? Kakšno je izvorno izkustvo umetnosti, pred privzemom evropskih pojmov? To je najbolj zanimivo.

Hisamatsu: Obstaja še neka stara beseda za »umetnost«; stara japonska beseda z globljim pomenom, ki je neodvisen od evropske pomenskosti. To je »gei-do«, pot umetnosti; »do« je kitajski »dao«, ki ne pomeni le poti kot metode, marveč gre za globok odnos do življenja, do našega lastnega bitja. Tako da ima ta umetnost odločilen pomen za življenje.

Heidegger: Rad bi se navezal na pogovor, ki sva ga imela z Vami na Dunaju, saj bi s tem lahko prišli za korak naprej v vpraševanju, ki smo se ga tu lotili. Evropska umetnost je v svojem bistvu določena z naravo predstavitve. Predstavitve (*Darstellung*: prezentiranje), *eidos* napravi vidljivo. Umetniško delo, slika, upodablja, napravlja vidljivo. Za vzhodnoazijsko umetnost pa je predstavitev ovira, podobnostno, podoba, ki napravlja vidljivo, pomeni prepreko.

Hisamatsu: Dokler je človek na poti k izvoru, je umetnost kot predstavitev podobnostnega zanj ovira. Ko pa je do izvora prišel, predstavitev identičnega ne pomeni več zapreke; tedaj postane prikaz izvirne resnice same.

6

Heidegger: Napisano, narisano ni več le ovira, ampak odprtje vira, napotilo na gibanje sebstva k izvoru.

Hisamatsu: Zenovsko umetniško delo je lepo, če iz njega živo govori pratemelj. Tedaj ima tudi opazujoči možnost, da se mu ta temelj pokaže.

Heidegger: Vzhodnoazijska umetnost ne proizvaja nič predmetnega, ki bi potem kot tako vplivalo na gledalca. Podoba ni simbol, ni prisposodba; marveč se s slikanjem, pisanjem gibljem k sebstvu.

Hisamatsu: Res, bistvo zarisane črte ni v simbolnem, temveč v gibanju. S takšnim pojmovanjem gibanja se povsem strinjam. Umetnina ni predmet, za katerim bi tičal pomen ali smisel, marveč učinkuje neposredno, kot gibanje. A dokler je govor o gibanju k izvoru, še nismo ali pa nismo več v njem. Ko pa smo v njem, se gibanje giblje samo.

Na Zahodu je izvor neko bivaajoče, nekaj identičnega. V zenu pa je izvor brez oblike, *ne*-bivaajoče. Vendar pa ta 'ne' ne pomeni gole negacije. Ta nič, ki je brez oblike, se lahko kot povsem brezoblično prosto giblje, se giblje lahko povsod in vselej. Iz tega prostostnega gibanja nastane gibanje, ki proizvede umetnino.

Heidegger: Ta praznina ni negativni nič. Če bi to praznino razumeli kot prostorski pojem, bi morali reči, da je praznina tega prostora ravno uprostorjenje, tisto, kar zbere vse stvari.

Hisamatsu: Z uprostorjenjem se povsem strinjam. To uprostorjenje mora biti prosto vseh vezi. Ne sme biti vezano na veljavnost. Pomeni svobodno učinkovanje zenovske resnice same. Lepota umetnine je v zenu v tem, da se brezlično uprisotni na nečem podobnostnem. Brez tega prisostvovanja brezličnega sebstva v likovnem zenovska umetnina ni mogoča. Lepoto si moramo v zenu torej vselej misliti v sovisnosti s svobodo izvirnega sebstva.

Lepota zenovske umetnine, njeno bistvo, je v svobodnem gibanju izvirnega sebstva. Če se to gibanje izrazi v likovnem, imamo umetnino. A ta prisotnost ni omejena na likovno v smislu umetnosti. Najvišja lepota je prej tam, kjer ne preostane ne forma ne struktura. Umetnost v zenu torej ni omejena na posebna področja. To gibanje lahko nastopi povsod.

Na mnogovrstne načine. Umetnost je povsod, kjer živi zen.

Heidegger: Postalo je jasno, da s svojo predstavo (namreč s predstavo neposredne stalne poti) sploh ne moremo priti tja, kjer Japonci že so. Zato bi rad končal s koanom, ki je bil mojstru Hakuinu najljubši: z dvigom roke. »Poslušaj zvok ploska ene roke!«¹

Prevedel Tine Hribar

¹ Martin Heidegger/Shinichi Hisamatsu: *Die Kunst und das Denken*, v: *Heidegger und Japan*, Jan Thorbecke Verlag, Messkirch/Sigmaringen 1989, prav tam, str. 212–215.